

VRIJEME, PROSTOR I DUHOVNOST:
BENEDIKTINSKO MONAŠTVO I NJEGOVO NASLIJEĐE

TIME, SPACE AND SPIRITUALITY:
BENEDICTINE MONASTICISM AND ITS LEGACY

ZBORNİK RADOVA MEĐUNARODNOG ZNANSTVENOG SKUPA
Vrijeme, prostor i duhovnost:
Benediktinsko monaštvo i njegovo naslijeđe

Izdavač / Publisher

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu

Za izdavača / For the publisher

Šimun Bilokapić

Glavni urednici / Editors-in-chief

Ivan Bodrožić

Darko Rapić

Recenzenti / Reviewers

Anto Barišić

Josip Knežević

Prijevod sažetaka / Translation of abstracts

Jadranka Krajinović i autori

Lektor / Language editor

Martina Vuletin

UDK oznake / UDC marks

Sveučilišna knjižnica u Splitu: Iva Kolak

Oblikovanje i računalni slog / Design and layout

Paola Jukić

Tisak / Printed by

Dalmacija papir, Split

Naklada: 600 primjeraka

ISBN 978-953-7187-29-3 (Katolički bogoslovni fakultet Split)

ISBN 978-953-8429-12-5 (Crkva u svijetu)

Cip zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice
u Splitu pod brojem 191010016.

Knjiga je izdana uz financijsku potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja
Republike Hrvatske i Samostana Benediktinki Svete Marije - Zadar.

Split, 2024.

**VRIJEME, PROSTOR I DUHOVNOST:
BENEDIKTINSKO MONAŠTVO I
NJEGOVO NASLIJEĐE**

Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa
povodom 11 stoljeća prisutnosti benediktinki Sv. Marije u Zadru
(Zadar, 17. rujna 2020.)

**TIME, SPACE AND SPIRITUALITY:
BENEDICTINE MONASTICISM
AND ITS LEGACY**

Proceedings of the International Scientific Meeting
on the occasion of the 11th century of the Benedictines
of St. Mary in Zadar
(Zadar, September 17, 2020)

Split, 2024.

TISUĆLJETNA PRISUTNOST ZA BOLJU BUDUĆNOST

Ne želeći osporavati doprinos svetih otaca kao znamenitih teologa svoga vremena koji su ostavili traga i utisnuli pečat zapadnoj kršćanskoj civilizaciji, ipak valja istaknuti da ništa manji doprinos od njih nije ostavio sveti Benedikt (480. – 547.). Tražeći put dosljedna života i vjernosti evanđeoskim savjetima, opredijelio se za monaški život koji je ponudio kao duhovni model svojim suvremenicima. Mnogi su na Zapadu oduševljeno prihvatili njega i njegov projekt te se benediktinsko monaštvo još za njegova života počelo polako, ali sigurno širiti ne samo u Italiji već dosta brzo i izvan nje. Povijest kršćanstva svjedoči nam da je nezamjenjiva važnost monaha benediktinaca u evangelizaciji cijele Europe, napose od pape Grgura Velikoga (+604) te je za pretpostaviti kako su se već brzo pojavili i na istočnoj obali Jadranskoga mora.

Što se tiče naših strana, nije nepoznanica da je prostor i s ove strane Jadrana bio natopljen krvlju mučenika kao i u drugim dijelovima Rimskoga Carstva. Kada su prošli progoni i Crkva zadobila slobodu, nisu nedostajale molitve i znoj svetaca koji su se trudili svojom svetošću oplemeniti cijeli prostor Zapadnog Ilirika. Velik obol tome dali su najprije askete pustinjaci poput svetoga Jeronima i njegovih prijatelja koji su prakticirali asketski život po dalmatinskim otocima i samotnim mjestima. S vremenom će njih zamijeniti benediktinski monasi i monahinje koji će promicati organizirani način asketskoga života u samostanima te će time izvršiti velik utjecaj na svim razinama Crkve i društva. Njihov utjecaj poznat je ne samo u liturgiji i duhovnosti već i u povijesti i teologiji, arhitekturi i umjetnosti, to jest jednom riječju u cjelovitoj kulturi kojoj su dali jedinstveni pečat, zato Bogu posvećene osobe zauzimaju nezaobilazno mjesto u povijesti ovih prostora, kao oni koji su zemlju otimali neplodnosti, a činili je plodnom za Boga i Bogu. Oni su bili dio Crkve koja je rasla i razvijala se i služili su kao oslonac i potporanj njezine aktivnosti, pa i kada to nije bilo na spektakularan i zvučan način.

Jednako tako će i Hrvati dolaskom na Jadran u 7. stoljeću vrlo brzo uspostaviti kontakte s Apostolskom Stolicom, pri čemu nam je poznato ime opata Martina, papinskog legata iz 641. godine. Druge pouzdane podatke o prisutnosti benediktinaca i njihovim kontaktima s Hrvatima imamo potom u 9. stoljeću, što će postupno postajati sve intenzivnije, te će u kasnijim stoljećima postojati gusta mreža benediktinskih samostana na hrvatskim prostorima. Doista, začeci duhovnoga života ne nastaju odredbom već se prije razvija sam život koji motivira zainteresirane i okuplja istomišljenike. Sve bi započinjalo s osobama odlučnima posvetiti se Gospodinu, što je s

vremenom dovodilo do snažnijeg i jasnijeg organiziranja, te formalnog strukturiranja. Slijedom svega rečenoga, a sudeći i prema povijesnim izvorima, vjerojatno da je već početkom 10. stoljeća u Zadru bio i ženski samostan koji će od 11. st. nositi ime sv. Marije.

Tim povodom Samostan svete Marije, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu i Teološko-katehetski odjel Sveučilišta u Zadru bili su zainteresirani za znanstveni skup te su u zajedništvu pripremili ovaj međunarodni znanstveni skup pod pokroviteljstvom Zadarske nadbiskupije. Tražeći partnere i sugovornike, vrlo brzo smo ih pronašli u znanstvenim ustanovama u susjednoj Italiji. Svoje zanimanje i želju da nam se pridruže u partnerskom sudjelovanju izrazili su Dipartimento di Studi medioevali, umanistici e rinascimentali dell'Università Cattolica del Sacro Cuore di Milano, Centro Studi Longobardi te Dipartimento di Lettere e Filosofia dell'Università di Firenze. U plodnoj suradnji dogovorili smo i okvirni naslov skupa koji je u središte stavio benediktinsko monaštvo i benediktinsku duhovnost uskladivši se oko naslova: „Vrijeme, prostor i duhovnost: Benediktinsko monaštvo i njegovo nasljeđe”. Ovakav naslov skupa omogućio je da skup bude otvoren i suvremenosti, što je bio i cilj, jer govoriti o benediktinskoj duhovnosti ne smije se i ne može kao o muzejskom izložku, već o živoj stvarnosti koja ostavlja prostora i za poruku za naše vrijeme. Upravo to se odrazilo i na odazivu predavača jer je odaziv bio takav da je pokrio cijelu lepezu tema, od istraživanja u izvornom kontekstu nastanka benediktinske duhovnosti, do tema koje se tiču samoga samostana Svete Marije i njegove uloge u povijesti i duhovnosti Zadra u kojem već više od 11 stoljeća žive i rade sestre benediktinke kao čuvarice duhovne i kulturne baštine grada. Osim toga, uz teme iz povijesti umjetnosti i arheologije, neizostavne su bile teme iz novije povijesti teologije i značenje benediktinske duhovnosti za cijelu Crkvu. Zahvalni smo stoga svim izlagačima koji su se odazvali na ovaj skup te su s mnogo revnosti i teološke upornosti i vještine pripremili svoje radove za objavljivanje.

Također, zahvaljujemo svima koji su poduprli ne samo održavanje skupa već i objavljivanje zbornika, čime su nama organizatorima omogućili dovesti do ploda napore svih sudionika. Vjerujemo da će ovaj zbornik biti značajan doprinos znanstvenom istraživanju benediktinske duhovnosti u svim njezinim dimenzijama, ne isključujući da i ovi znanstveni uradci budu doprinos boljoj budućnosti, kako benediktinskih zajednica na našim prostorima, tako i duhovnom dobru našega naroda i svih naroda Europe kojoj je jedan od zaštitnika upravo sv. Benedikt.

Ivan Bodrožić
Urednik

SADRŽAJ – CONTENTS

Ivan Bodrožić <i>Tisućljetna prisutnost za bolju budućnost</i>	5
<i>Pozdravni govor Opatice samostana sv. Marije sudionicima skupa</i>	7
Anastazija Čizmin – Klara Begić <i>Milenij za nama. Zaslužne opatice u prošlosti samostana i crkve koludrica benediktinki sv. Marije u Zadru</i>	11
Ana Jordan Knežević <i>Benediktinsko monaštvo i sakralna arhitektura u Ninu i Biogradu tijekom srednjega vijeka</i>	33
Zdenko Dundović <i>Posjedi zadarskih benediktinki u 18. stoljeću</i>	66
Ana Mišković <i>O crkvi sv. Krševana u Zadru i kapeli njezina sveca zaštitnika . .</i>	93
Vanja Kovačić <i>Simboličko značenje prostora u ženskim benediktinskim samostanima dalmatinskih gradova</i>	127
Marija-Ana Dürriegl <i>Sveta Hildegarda iz Bingena - književnost i teologija u viziji . . .</i>	162
Vesna Badurina Stipčević <i>Pariški zbornik Slave 73 (1375.) u kontekstu hrvatskoglagoljske benediktinske baštine</i>	183
Andrea Radošević <i>Beda Časni u Drugome beramskom brevijaru iz 15. st. uvod u istraživanje bedina opusa u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti</i>	195
Vinicije B. Lupis <i>Kulturna baština benediktinskoga samostana sv. Marije od Kaštela u Dubrovniku</i>	227
Marko Medved <i>Benediktinska prisutnost u rijeci i okolici</i>	251
Arkadiusz Krasicki <i>Citati i upućivanja na Matejevo evanđelje u benediktinskom Pravilu u odnosu na lik monaha</i>	269

Jozo Milanović	
<i>Traženje Boga u školi službe Gospodnje svetoga Benedikta . . .</i>	285
Ivan Bodrožić	
<i>Krjepost poslušnosti u zapadnoj monaškoj tradiciji do Pravila sv. Benedikta</i>	303
Mladen Parlov	
<i>Papa Pavao VI. i sv. Benedikt</i>	322
Elvis Ražov	
<i>St. Benedict: a response to the crisis of faith and culture in Europe according to Pope Benedict XVI</i>	333
Gabriele Archetti	
<i>Nourishment and Asceticism: the Measure of Food.</i>	353
Simona Gavinelli	
<i>Pregare con i libri: committenze librerie e varietà grafiche presso il monastero di Santa Maria di Zara (secoli XI-XIII)</i>	375
Francesca Stroppa	
<i>Iconografia claustrale e spazi liturgici: il caso di Santa Maria di Zadar.</i>	395
Laura Del Bono	
<i>Charity and welcome at the monastery</i>	413
Roberta Franchi	
<i>L'incontro tra Benedetto e Scolastica: tra preghiera, amore e visione di Dio.</i>	431
Silvia Vaglica	
<i>L'abate Bonifacio Maria Krug sulle note del vangelo</i>	448